

EL COS, LA SEXUALITAT, LA SALUT, LA IMATGE I LA PUBLICITAT

Rosa Ros i Rahola

Introducció

El món és divers i complex, i homes i dones, tant per la fisiologia com per la construcció del pensament (“saber ser, fer i estar”), hi juguen un paper i hi ocupen un lloc ben diferenciat i desigual. La recerca d'una entesa i un equilibri digne i respectable entre unes i altres ha estat present al llarg de les diferents civilitzacions: d'una banda ha permès creativitat i desenvolupament social i, de l'altra, ha provocat trasbals, lluites, fets indignes i desigualtats.

Pel que fa a la dona, l'art, la literatura, la cultura, la política mostren a través de la història múltiples referències al seu cos, les seves sensibilitats, habilitats i qualitats. Al mateix temps, s'hi entreveu constantment el seu ús com objecte d'atracció i desig, i també de desigualtat, de maltractament i/o de condemna.

En les referències més properes al nostre país, la trobada d'un grup de dones de Boston (Estats Units), la primavera de 1969, va donar lloc a un llibre que es convertiria en un dels texts fonamentals del feminisme internacional dels anys setanta: *Els nostres cossos, les nostres vides*. Tot i que en el nostre país el text només era accessible a partir de la fotocòpia de l'edició original, va arribar a ser un referent per a tots els grups feministes i la seva lluita, tant per mostrar la diferència quant a la individualitat i el rol de gènere, com per reivindicar la igualtat en termes socials.

Aquest fet va significar posar el coneixement i el saber del cos en mans de les dones. Va permetre la comprensió de l'experiència del propi cos, va obrir el camí cap a la gestió per part de les dones dels seus cossos i dels seus desitjos, i a l'elaboració de la crítica a la ideologia imperant i al discurs androcèntric i naturalista, basat únicament en la reproducció i la maternitat. L'expressió “el meu cos és meu”, tot i semblar obvi, va ser una afirmació de la dècada dels setanta carregada de sentit i va abanderar la lluita social i política contra l'apropiació històrica del cos de la dona, basada en la maternitat obligatòria i la sexualitat només lligada a la reproducció i al plaer sexual exclusivament masculí. (Pastor Carballo, R., 2009)

En el nostre país, les primeres Jornades Catalanes de la Dona celebrades el maig de 1976 varen marcar un abans i un després. Es va crear l'Associació Catalana de la Dona amb l'objectiu de lluitar per assolir la plena igualtat jurídica i social entre dona i home i els drets al divorci, a gaudir del propi cos i la sexualitat, a la planificació familiar i l'avortament, etc. Amb el temps, sorgien diferents grups feministes i de dones que s'anaven sumant a la lluita, a sensibilitzar i ajudar les dones a reivindicar els seus drets, el respecte a expressar i exercir els seus desitjos, i a tenir els fills desitjats, podent escollir el moment de fer-ho, amb qui tenir-los i com tenir-los. A més de la pugna per aquests drets, s'assenyalava un canvi substancial en relació a l'exclusivitat del plaer sexual com únicament masculí.

La discussió i la reflexió sobre aquests temes, no exempts de controvèrsia, van donar lloc a una persistent lluita per la despenalització de l'avortament i als primers intents de redacció d'una llei que contemplés l'avortament com un servei de salut i un dret. En el nostre país, la lluita feminista dels anys setanta va assenyalar l'inici d'un debat teòric i polític continuat pel que fa a les diverses nocions d'identitat, autonomia, respecte, alliberament i ciutadania, i va posar sobre la taula la importància del poder del patriarcat i el seu domini i la necessitat de l'anàlisi de gènere. Aquesta lluita encara no s'ha acabat i, pel que sembla, no s'acabarà mai.

Val la pena comentar que l'anàlisi de gènere no és només l'estudi de la dona, sinó que és l'anàlisi de les normes, les creences, els drets, les obligacions i les relacions que situen homes i dones de forma diferent en el conjunt de la societat. Aquestes relacions són les que anomenem de gènere.

Aquestes relacions són de poder i situen el conjunt de les dones en una posició de desigualtat respecte als homes, és a dir, de subordinació. Això no vol dir que cada dona estigui subordinada a un home en concret, sinó que l'organització social de les relacions de gènere situa el conjunt de les dones en una posició d'inferioritat respecte al conjunt dels homes.

El cos, la imatge i el saber fer dels homes, encara que també hagi estat maltractat al llarg de la història (en el treball, en les guerres, en les lluites socials i altres enfrontaments), mai ha estat suficient per a que provoqués una anàlisi profunda en clau de gènere i un canvi social estable. Es veu

que, pel propi rol, els és difícil deixar de canalitzar la seva energia vital cap a la dominació de l'altre i l'exercici del poder. Aquesta manera de mostrar-se s'ha anat instaurant en un camí complicat de deixar enrere i que ha quedat segrestat en el poder patriarcal. Encara són pocs els homes que prenen part activa a la perseverant lluita de les dones per aconseguir més consideració i respecte als seus drets tant personals com socials.

Així és que la dona no ha pogut mai baixar la guàrdia en la lluita pels seus drets personals, psico-sexuals i reproductius, i ha estat i és massa sovint considerada inferior, més feble i sotmesa a maltractament per la seva condició.

Dones i homes som ben diferents tant pel que fa a la fisiologia com per les vivències i expressions personals. És evident que el fet de ser diferents ens ha portat a una vivència desigual entre uns i altres quant als drets i el tracte, o a les polítiques legislatives, que ha fet que socialment costi de desempallegar-se de la instauració i el domini del poder patriarcal.

En la convivència entre homes i dones massa sovint s'instaura una manera de relacionar-se on predomina l'exercici del poder i el domini de l'home cap a la dona. Relacions que en ocasions esdevenen abusives i violentes i impregnen els vincles afectius i sexuals més íntims.

Des del Centre Jove d'Anticoncepció i Sexualitat (CJAS), de l'APFCiB, servei específic d'atenció a adolescents i joves fins a 30 anys, ja fa temps que observem alguns trets de violència i maltractament en relacions de parelles ben joves. Fruit d'analitzar la situació, pensem que en aquesta etapa vital és quan, a partir dels vincles amorosos i amb dinàmiques del mal entès "amor romàntic", es poden arribar a consolidar les relacions desiguals i de maltractament del noi cap a la noia.

Des d'aquestes consideracions i amb una mirada global (bio-psico-social) a la persona, el CJAS fa 22 anys que ofereix atenció a adolescents i joves al voltant dels temes vinculats amb les relacions interpersonals, afectives i sexuals.

L'experiència al llarg dels anys en l'atenció personal a les necessitats d'aquest col·lectiu ens ha permès una reflexió continuada i un aprofundiment en totes aquelles qüestions que intervenen en el procés de

creixement, en les relacions amb l'altre i en la reafirmació de la identitat personal. Hem pogut constatar com l'entorn social, la cultura i les vivències de cadascú, juntament amb les característiques individuals, dibuixen diferents recorreguts, identitats, relacions personals, amb un major o menor sofriment i conflicte per aconseguir madurar, i ser reconeguts i acceptats socialment. Hem pogut apropar-nos a la seva manera de viure i entendre la sexualitat, el plaer, el risc, la fertilitat i la vulnerabilitat. A la vegada, hem verificat diferències de gènere en la pràctica i els discursos relacionades amb el gaudi de la sexualitat i l'ús d'anticonceptius.

Val a dir que qui consulta el CJAS són majoritàriament les noies, en un 70-75% dels casos. En els escenaris de conflicte expressats en la demanda, quasi sempre hi són presents el cos i la seva imatge, el tracte que rep per part dels altres, la necessitat d'afecte i la significació de les relacions sexuals i de l'entorn social.

En l'atenció a la noia, i també al noi, cal donar resposta a unes necessitats bàsiques: l'escolta, la valoració positiva del qui pot explicar sense jutjar, i l'oferiment d'un espai individualitzat per acompanyar-la/lo i, de mica en mica, anar descabdellant els motius de conflicte i les seves vivències.

El cos, la sexualitat i l'afectivitat

El cos parla: és la principal via (en un 80%) que tenen adolescents i joves de comunicar-se amb el món exterior. Es tracta de la comunicació no verbal (CNV), relació essencial entre els i les pròpies adolescents i joves i també en relació amb el món adult. Alhora, la sexualitat i l'afectivitat s'expressen a través del nostre cos sexual.

L'aprenentatge per fer-se adult és llarg. Des del naixement i durant la infància, nenes i nens van descobrint el seu cos i les primeres sensacions i emocions que prendran parteixen del cos sexual i, per tant, de l'afectivitat, la sexualitat i la seva expressió al llarg de la vida. Ho fan des de la pròpia energia vital i curiositat innata, amb les ganes de sentir-se atrapats per "Eros" (en el sentit ampli del significat de la vida), i mitjançant el que transmeten els adults referents que en tenen cura i els acompanyen en el

camí del creixement (família, cuidadors/es...). Totes i tots naixem amb un cos sexuat i som afectivament dependents d'una altra o altres persones. En aquest sentit, la imatge corporal de l'infant i tot el que interioritzarà s'anirà estructurant amb la mirada i la resposta dels adults a les seves diferents expressions, necessitats i demandes.

La cura, l'alimentació i com s'ofereix l'atenció, les paraules, les mirades, les carícies, la tendresa, els somriures, la veu i el seu to, les cançons i altres manifestacions dels sentiments de les persones adultes cuidadores són estímuls que omplen el cos i la persona de sensacions plaents. Aquestes sensacions generen l'afecte, la sensualitat i l'erotisme base de la sexualitat, entesa en el seu sentit més ampli, i que permetrà que es pugui expressar segons els moments de l'evolució.

Així, les diferents impressions sensorials i emocionals desperten l'entusiasme de viure, la sensació de plaer i el desig de voler tornar-ho a sentir. Aquests són *inputs* positius que deixen petjada i que retornaran en el moment de l'adolescència i joventut al compartir les relacions i vincular-se amb altres persones social i sexualment.

En aquestes relacions primàries, la manifestació de l'afectivitat per part dels i les cuidadores té un paper essencial. L'afecte pren part de la condició humana i de tota mena de relació, i és i serà un requisit per créixer i madurar emocionalment amb un cert equilibri.

L'afectivitat tracta de la necessitat que tenim els humans d'establir "vincles" amb altres persones, que ens ajudin a la supervivència i ens proporcionin estabilitat emocional (relacions primàries des del naixement, necessitat de contacte, manifestació dels sentiments per part dels adults cap als infants...). L'amor, l'estimació, l'afecte, sentir-se reconegut/da, desitjat/da i valorat/da, l'amistat són necessitats psicològiques fonamentals en l'ésser humà. Fan que et sentis bé, donen sentit de "pertinença" i ajuden a conformar la identitat individual.

Un bon vincle afectiu al llarg de tot l'aprenentatge ajuda a generar: el sentit d'autonomia, el reconeixement i manifestació de les emocions i sentiments, l'autoestima, la relació amb els altres, estratègies per superar la frustració i habilitats socials, entre altres.

Per contra, la manca de reconeixement, d'estima, no ser tingut en compte durant la infantesa o rebre maltractament, pot dificultar les relacions i afavorir posteriorment situacions de violència en l'adolescència i joventut o en la vida adulta.

En aquestes relacions de vincle, les característiques pròpies de cada infant i la pròpia subjectivitat, amb algunes diferències intrínseques del sexe femení o masculí, també faran que la percepció de molts d'aquests estímuls, més positius o més negatius, sigui singular i intransferible, i es pugui traduir de manera semblant en l'adolescència i edat adulta.

Així doncs, tal i com dèiem: "l'estimació, el plaer, el gaudi, el respecte, l'autoestima, l'expressió de les emocions, que passen pel cos i es tradueixen amb manifestacions d'afecte i respecte en les diferents relacions, es comencen a aprendre i a sentir des del naixement". També hem de dir: ara bé, no podem obviar que la frustració, la submissió, la ràbia, l'agressivitat, el rebuig, la impossibilitat de respectar i estimar i la violència, també.

Quan arriba l'adolescència, moltes d'aquestes vivències s'activen i es posen en pràctica en la relació amb els seus iguals i també amb els adults significants.

Vist això, es pot entendre que algunes situacions vitals que comporten dolor, com pot ser una separació, un abandó, una pèrdua (divorci, trencament de parella, desarrelament per immigració, mort d'un amic o ésser estimat, i evidentment situacions de maltractaments i violència a casa...), poden ser viscuts de manera traumàtica, fan patir i poden generar ràbia, frustració i un malestar difícil de contenir i canalitzar. En el període de l'adolescència, doncs, aquests fets poden tenir efectes inesperats pel que fa als comportaments i als vincles relacionals que estableixen amb els amics, les parelles..., conduint-los a vegades a conductes i/o situacions amb risc i de risc.

Per altra banda, noies i nois estan sotmesos a un bombardeig salvatge d'informació, de models, d'estímuls, molts d'ells carregats d'erotisme i sensualitat, que conviden al "consum". Moltes i molts joves necessiten, i sovint no troben, espais on ser escoltats i repensar i contrastar tot el que

senten i observen. No hem d'oblidar que estan aprenent i han d'interioritzar tot el que aprenen i experimenten, amb dret a equivocar-se, per a poder individualitzar-se com a persones, definir i reafirmar la seva identitat.

Des de l'adulthood, tot sovint ens trasbalsa l'embaràs i l'avortament de les adolescents, la quantitat de píndoles anticonceptives que es prenen, els seus comportaments quan el risc ja és massa evident, el consum de diferents drogues en edats cada vegada més joves, les addiccions a les pantalles (Internet, mòbil...) i l'ús que en fan, però sovint ens costa aturar-nos a esbrinar i anar més enllà de l'alarma, les conseqüències i efectes d'aquestes conductes.

L'experiència testimonia la importància de la mirada, l'escolta i el reconeixement de l'adult –professional o no–, quan noies i nois evidencien necessitat de suport. A partir de comportaments de risc de manera repetida, manifestacions de tristesa, dolor o ràbia, de sentir forta dependència d'una altra persona, per impossibilitat de desfer-se d'històries conflictives amb o sense maltractament, estats depressius, i tot el malestar que es pot arribar a expressar mitjançant la comunicació no verbal, el o la jove et demana suport, i es tracta de poder veure i recollir la demanda no verbalitzada, i oferir assistència el més aviat possible.

A l'administració, a la societat i també als i les professionals, sovint els és difícil fer aquesta mirada àmplia i promoure una reflexió multidisciplinària per trobar les respostes més adequades a les vivències i necessitats d'aquest col·lectiu. (*L'afectivitat i la sexualitat. Són educables?*, de la Fundació Victor Grífols.)

Des del CJAS, amb relació als casos que ens arriben a consulta observem una freqüent dificultat en pares i mares per escoltar i oferir el suport adequat als seus fills i filles en els diferents moments del seu aprenentatge i creixement. Sembla ser que hi ha una impossibilitat de comprendre els canvis i necessitats de l'adolescent i atendre els seus conflictes quan apareixen. Observem dificultat per a establir els límits necessaris, així com per a entendre aquests límits com un ajut imprescindible i essencial pel suport i la contenció. La incertesa, les pors i

l'angoixa dels i les joves davant tot el que han d'estrenar, freqüents en aquesta etapa, precisen de la mirada i acompanyament adult. En aquests anys de crisi econòmica i social, hem comprovat que aquestes dificultats i/o mancances de les famílies s'han agreujat.

Per una banda existeix més llibertat, però els continus missatges des de la societat adulta similars al "tu pots", "tot es pot fer", "tot es pot tenir", sense els límits i la contenció necessària per part de les persones referents, han anat creant frustració i malentesos entre els i les joves que han repercutit directament en les seves relacions més íntimes.

L'experiència d'aquests 22 anys d'escoltar, atendre i acompanyar adolescents, ens dona peu a mostrar la necessitat que tenen, sobretot les noies adolescents, de trobar algú que les escolti i les valori, i l'espai per reflexionar sobre el que els agrada i el que les fa patir quant a les relacions afectives i sexuals, sobre les relacions desiguals, el maltractament, la impotència, la ràbia i altres vivències que no saben com canalitzar. Alhora, cal tenir present que els nois tenen major dificultat per a parlar de les seves emocions i del que no els funciona tal i com esperaven.

Al mateix temps, després de 20 anys de realització de tallers d'educació afectiva-sexual a grups escolaritzats d'Educació Secundària, podem evidenciar la significació del treball en grup actiu i participatiu a l'escola, que generi debat i reflexió. Es tracta d'un espai on nois i noies poden augmentar coneixements i posar veu a allò que senten en les seves fantasies i experimenten en el seu cos canviant, els permet connectar amb les emocions i altres sentiments que sovint són confosos i creen pors, dubtes, culpes, etc. En aquests espais es fàcil treballar el respecte a l'altre, els paranys de l'amor, les desigualtats en la relació i entre els companys i companyes de la mateixa edat, l'agressivitat, els diferents tipus de violència, i poder transmetre l'enriquiment de la diferència.

Les famílies, com a principals referents en aquesta etapa vital dels seus fills i filles, també han de poder trobar un espai professional per ser

escoltades i ateses quan les pors i dificultats per acompanyar i educar una filla o un fill els angoixa i paralitza.

La sexualitat, energia vital i de comunicació; la violència de gènere present en les relacions afectives i sexuals

En l'adolescència i joventut, l'expressió de la sexualitat i les relacions sexuals tenen una importància cabdal. La capacitat per compartir la sexualitat els ajudarà a reafirmar la identitat sexual, a decidir amb qui compartir-la, i a establir una comunicació nova amb els seus amics i amigues. També sabem que en alguns casos pot arribar a ser la principal font de malestar i també de l'exercici de la violència de gènere.

L'any 2006, l'OMS va revisar i ampliar el concepte de sexualitat i profunditzà sobre la relació d'aquesta amb molts dels aspectes de la persona i el seu entorn social i cultural:

La sexualitat és un aspecte central del ser humà al llarg de la seva vida; comprèn la identitat de gènere i els rols, l'orientació sexual, l'erotisme, el plaer, la intimitat i la reproducció. La sexualitat es viu i s'expressa a través dels pensaments, fantasies, desitjos, creences, actituds i valors, conductes, practiques, rols i relacions interpersonals. Encara que la sexualitat pugui incloure totes aquestes dimensions, no totes elles s'experimenten o s'expressaran totes. La sexualitat està influenciada per la interacció de factors biològics, psicològics, socials, econòmics, polítics, ètics, legals, històrics, religiosos i espirituals.

Són molts els factors que intervenen en la sexualitat i el seu gaudi. Però la cultura, les creences i l'educació són les que més influiran en la manera de concebre-la, acceptar-la i viure-la. En molt indrets i cultures, la pràctica sexual s'utilitzarà per marcar la diferència de sexe i de gènere, provocar estigma i ser utilitzada com una font de control, d'exercici del poder i, en molts casos, de maltractament i abús cap a la dona.

Hi ha dos elements bàsics per delimitar mínimament el concepte sobre la sexualitat; el primer és que som éssers sexuals des del naixement, i

l'altre és que la sexualitat no es basa només en la genitalitat, i que la manera d'expressar-la i l'orientació del desig tenen una part important totalment subjectiva.

Fruit de l'observació, moltes de les pràctiques sexuals de les noies i els nois ens fan pensar que, a més de buscar la reafirmació de la identitat sexual, hi busquen altres sentiments com ser tinguts en compte, ser acceptats, reconeguts, estimats, etc. Aquesta recerca la veiem més marcada i desconcertada quan manquen el suport i la mirada dels adults referents, o quan s'ha patit abandó, maltractament, soledat i privacions enmig de situacions socials desfavorides.

A vegades el món adult, mitjançant la publicitat i les diferents tecnologies de la informació i la comunicació (sèries televisives, còmics, vídeos, pel·lícules, Internet...), transmet una manera de comportar-se sexualment despüllada de les emocions i la intimitat que aquesta pot despertar. S'insisteix massa en la seducció i la pràctica sexual a partir només del cos, l'erotisme i la sensualitat, i sovint convida a "tot es pot fer", "tot es pot provar", donant per fet que totes les fantasies eròtiques, inclús les més rebuscades, i tot el que veuen, es poden fer realitat. Les relacions genitals estan sobrevalorades, i la pressió de grup hi té un paper fonamental. L'estímul a través de la pornografia, sobretot als nois, els porta a demandes, desitjos i pràctiques que casi sempre són rebutjades per la noia. En la consulta o en el treball educatiu en grup, sovint s'ha de desconstruir informació errònia o desorbitada, i fer-los reflexionar sobre el respecte i els desitjos de l'altra persona.

En moltes de les consultes en el CJAS, després d'unes quantes entrevistes es capten manifestacions de maltractament i violència sexual del noi cap a la noia. Algunes vegades la noia s'enfronta a situacions o actes d'ordre sexual no volguts, obligada per l'exigència i l'amenaça d'abandó del noi si no dóna el seu consentiment.

Algunes de les formes de violència sexual poden ser considerades violacions, amb penetració o intent de penetració vaginal o anal sense que ella en cap moment ho hagi volgut. Una de les queixes més freqüents de la noia és l'exigència del noi de mirar pornografia junts i després amenaçar-la,

depreciar-la i humiliar-la si no vol dur a terme algunes de les pràctiques o actes sexuals observats.

En altres consultes sorgeix la violència sexual sense contacte corporal a través de l'exhibicionisme, la pressió telefònica, per SMS o directa, amb gestos i paraules obscenes, insults sexistes, proposicions sexuals impertinents, i filmació o difusió d'imatges de la noia en diferents circumstàncies íntimes.

L'ús d'alcohol, drogues o altres medicaments també pot alterar les relacions sexuals en provocar més desinhibició i no deixar que es reconeixin els sentiments i desitjos de l'altre.

En algunes d'aquestes relacions, un embaràs inesperat o el contagi d'una malaltia de transmissió sexual pot ser utilitzat per posar en qüestió la confiança i la fidelitat de la noia, i fer-ho servir d'excusa per menysprear-la i agredir-la. Aquests són casos molt complexes on cal un acompanyament i seguiment amb delicadesa, per poder ajudar la noia a prendre la decisió més adequada i saludable.

Per comprendre i analitzar a fons la violència de gènere i la violència sexual i esforçar-se per a la seva prevenció, cal contemplar el significat de la canalització de l'energia sexual del noi en aquesta època i tot el bagatge rebut i interioritzat. En alguns casos, si en el moment més àlgid de l'energia sexual aquesta es troba afectada per vivències directes (abús, maltractament, violència familiar), i a sobre s'estimula amb la pornografia, és fàcil que el seu mitjà per relacionar-se sigui l'exigència, el maltractament i la violència sense tenir en compte els sentiments de la parella sexual.

En les entrevistes amb alguns nois, hem vist com el sentiment de desconfiança, d'inseguretat, d'infravaloració i les múltiples carències viscudes es poden transformar en demostracions de poder, control, exhibició de la força i autoritat per posar a prova el domini i les pròpies capacitats. Quan aquestes demostracions es fan amb la parella sexual, fàcilment es pot perdre el control i tractar l'altra amb desconfiança, insults i exigència per tal d'aconseguir la satisfacció dels propis desitjos. És fàcil revestir la relació amb expressions com "jo t'estimo més que ningú", "jo ja et

“dono tot el que necessites i mira com m’ho tornes”, tot demanant pràctiques sexuals o altres requeriments que fan sentir la noia com un objecte de la seva propietat, i utilitzada i agredida en allò més íntim. Aquestes exigències, a més de maltractament psicològic poden arribar a comportar empentes, demostració de la força física i, per tant, violència en tot el seu sentit (psicològica, sexual, física).

Si quan apareixen, entre els nois i les noies, relacions poc igualitàries en les primeres pràctiques sexuals no s’aborden i es treballa per transformar-les, es poden consolidar vinculacions de domini i poder. Aquestes sempre faran patir les persones implicades, sigui quina sigui la identitat, el sexe i la pràctica sexual. En molts casos, l’expressió de la sexualitat individual i les relacions sexuals desiguals que s’estableixen en la joventut seran un baròmetre per a la mesura d’una futura violència de gènere.

Haver patit abusos sexuals en la infància i adolescència o haver observat maltractaments i abusos contra la mare o la parella del pare, poden ser un afegit per l’establiment de relacions conflictives i de possible violència de gènere.

Per últim, comentar que actualment, encara que amb una freqüència molt menor, també observem i atenem parelles on la noia és la que manté el control i el domini de la seva parella amb manifestacions de maltractament de caire més psicològic.

Comunicació i sexualitat: com gestionar els sentiments

Els/les adolescents i joves poden viure moments d’una certa complexitat i, a més, acostumen a tenir la pell molt fina davant la seducció i fàcilment es poden deixar influir i conduir. D’una banda, aquesta vulnerabilitat pot dependre de les característiques personals, però la major o menor fragilitat, el grau d’autoestima i el bagatge cultural i personal (social, educatiu, etc.), hi tindran un paper rellevant. Cal entendre que viuen moments d’importantes contradiccions que poden generar gran ansietat i patiment; si en aquests moments algun/a adult/a els pot escoltar i entendre, els permetrà caminar, aprendre i experimentar amb més tranquil·litat.

En aquest període més o menys extens, ja hem comentat que el cos i la imatge corporal es converteixen en la carta de presentació i passen a ser el suport de l'autoestima. El cos es revesteix per dins i per fora, i a través d'ell es podrà manifestar l'estat d'ànim (tristesa, dolor, ràbia, desesperació, confusió, malenconia, malestar, o bé confort, alegria i benestar). Davant dels conflictes que precisen atenció, l'observació per part dels i les professionals de la forma de presentació a la consulta (CNV), i les dificultats per expressar el que senten, seran indispensables per crear un bon vincle i oferir un espai per acompanyar-los i aconseguir que es deixin ajudar.

En aquests moments, tot el que ja s'ha interioritzat anteriorment es torna a posar en joc. Ara bé, fisiològicament s'està capacitant per a la funció reproductiva i per canalitzar els impulsos sexuals a través de relacions compartides molt abans d'haver assolit un grau adequat d'evolució psicològica i afectiva; aquest fet els i les col·loca davant de situacions de conflicte i riscos no reconeguts.

Gestionar les emocions no és gens senzill, i quan s'han viscut o es viuen situacions adverses encara menys. El malestar individual és probable que es manifesti en les relacions personals i sexuals, i que aquest es descarregui en la parella amb ràbia, coacció i maltractament. Sense buscar-ho, els i les joves es poden trobar reproduint el que han vist i han après en el seu entorn familiar i social, i que en alguns moments han interioritzat com a "valors" inherents al significat de la relació amb l'altre. De fet, en certes relacions opressives no són conscients del mal que fan ni del que s'estan fent a ells mateixos.

En l'atenció personal per al diagnòstic d'una infecció de transmissió sexual en un noi, et permet observar sovint comportaments compulsius, i joves enrabats amb l'entorn, mal enrotllats, embolicats i negatius. La causa pot ser la motxilla carregada del que han viscut, que tot sovint té a veure amb abandó, maltractament o abús, o bé el dol d'algú estimat, el trencament amb un amic, amiga o parella, la separació dels pares, etc. Juntament amb la vivència d'aquestes situacions hi poden coincidir l'ús de drogues, relacions de risc repetides, i a vegades algun trastorn psicològic no diagnosticat.

Pel que fa a l'embaràs inesperat, a més de la mala sort per no existir cap anticonceptiu cent per cent segur, hi ha altres factors que hi poden intervenir i que tenen a veure amb el desgavell de les emocions, l'estat d'ànim i la motxilla de les vivències anteriors. Moltes de les noies que arriben a la consulta i que es queden embarassades estan vinculades a relacions de submissió, dependència i "amor" mal entès com ja s'explica en altres capítols. Altres vegades l'ús de drogues, la recerca de ser tinguda en compte, juntament amb altres trets de la personalitat o d'un desig inconscient de reconeixement i amor per part de l'altre poden ser la causa de l'embaràs inesperat. En l'atenció i acompanyament a la decisió sobre l'embaràs, en moltes ocasions és fàcil descobrir relacions de maltractament i violència de gènere.

La imatge de la dona transmesa per la publicitat, quin paper hi juga?

La publicitat ocupa un lloc molt important en la nostra societat. Es troba totalment inserida a la nostra vida de cada dia. Molts dels discursos publicitaris han construït diverses formes de representació de les dones que donen lloc al model de feminitat imperant.

Una de les característiques habituals de la publicitat és el tractament de la imatge de les dones com a objecte. En molts casos, els cossos femenins s'associen a complements de determinats productes per a dotar-los així d'un atractiu sexual. Aquestes representacions femenines no ens mostren subjectes sinó objectes femenins.

Així, les imatges estan quasi sempre vinculades a l'atractiu eròtic i sexual i a les seves possibilitats per a satisfer els desitjos de l'home, oblidant quasi sempre altres aspectes com la intel·lectualitat de la dona, per exemple. Hi ha molts anuncis que juguen amb els anomenats missatges subliminars, que estableixen relacions entre els cossos femenins i determinats significats, la majoria de caire sexual. A més, la imatge dels cossos de les dones es tracta com un valor afegit a qualsevol producte que s'anuncia. Cal tenir present que la presentació de les dones com a objectes es pot considerar una agressió simbòlica (Observatori de les dones en els mitjans de comunicació).

Amb tot, la societat de consum ja fa temps que ha atrapat i utilitzat desmesuradament la imatge corporal de la dona, des del ple coneixement de la importància que té el cos i el seu revestiment en les noies joves. En aquest sentit, es pot parlar d'amoralitat i d'interès purament economicista lligat als mercats de la moda que sobretot passa per la publicitat, on s'estableixen estereotips i modes amb el principal objectiu de posar a la venda el que calgui sense mesura i sense tenir en compte els sentiments més íntims i les dificultats de moltes noies per a construir la seva autoestima i el seu benestar en aquest entorn hostil. Aquests "missatges" publicitaris es troben en la roba, en el menjar, en els hàbits i costums, en l'esport, en l'alcohol i les drogues, en l'automoció, en els medicaments, en la cirurgia i un llarg etcètera. S'intenta crear "estereotips ideals" i impossibles, pel que fa a la noia (sobretot), pel que fa al noi i pel que fa a la relació noia/noi. Tornem a recordar la importància de la imatge corporal i la importància de la mirada que ens fan els altres, per a pensar com els missatges publicitaris poden influir en el procés per conquerir la individualitat i la identitat de gènere.

Prenent el cas d'una noia jove: la seva necessitat de ser diferent i única, acceptada i estimada per amigues, amics i parella, i al mateix temps, la por a ser diferent, a no "arribar a l'altura" i ser rebutjada, poden portar-la a accentuar la seva imatge i figura corporal, i quedar fàcilment seduïda i atrapada per la representació de la imatge corporal femenina que es crea –pura ficció– des d'una part de la societat adulta. En aquest procés, rememorem que també hi juguen un paper destacat els models viscuts a casa o l'aprenentatge del seu entorn social i cultural, a més de les característiques personals i la pròpia "subjectivitat" al voltant de la relació de parella, la sexualitat i la seva pràctica.

I és que per a presentar-nos i ser acollits i acollides per altres persones, joves i adults necessitem aquella mirada que ens retorna la nostra imatge, i el seu acord i acceptació per a reforçar la pròpia identitat i l'autoestima. En aquest sentit, els revestiments externs criden l'atenció, et fan visible, marquen la diferència i parlen per tu. Segons les majors o menors dificultats per accedir al món adult i a la societat, aquesta presentació del

cos i de la imatge pot accentuar en positiu i també en negatiu (com es vesteixen i els colors que fan servir, com es pentinen i maquillen, quantitat de pírcings, tatuatges, depilació dels genitals, proporcionar-se dolor a partir de les autolesions, trastorns de l'alimentació, conductes de risc repetides, ús de drogues, etc.)

Aquest revestiment és essencial per assenyalar la diferència i l'abandó de la infància, pren part de la identificació amb el grup, amb els altres de la mateixa edat, i de fet és una manera important de comunicar-se no verbalment i de distingir-se com a individu amb personalitat pròpia.

Com ja ha s'ha dit, la comunicació no verbal (CNV) és la gran carta de presentació i demostració, i revela molts dels conflictes que pot tenir una noia que arriba a consulta amb ella mateixa i amb les relacions amb els altres. A més de com i què expressa la noia en la demanda d'ajut, tot el que podem observar com a CNV (tristesa, mirada perduda, llargs silencis, retraïment, buscar el consentiment de qui acompanya, manera de vestir), s'ha de contemplar i reconèixer quan se les atén individualment, sigui soles o bé acompanyades d'alguna amiga o de la parella. El reconeixement per part del o la professional de l'estat d'ànim i de com aquest es reflecteix en la seva imatge i com s'explica, és una eina per a convidar-les a seguir el diàleg i arribar al nucli del conflicte.

Quan una noia, influïda pel seu bagatge personal, busca en la parella l'ajut per assumir la pròpia imatge i conquerir la seva identitat, i es sotmet als seus desitjos i requeriments, pot caure en un parany de sotmetiment i maltractament sense adonar-se'n. També pot succeir tot el contrari, quan la noia té dificultats per retrobar-se amb el seu cos canviant i assumir el seu sexe com a dona, i s'amaga i es retrau. De manera inconscient, té por de fer-se gran i s'aparta i evita tot el que pot ser significatiu per a la reafirmació de la identitat i el reforç de l'autoestima, amb la intenció de no créixer, d'abandonar-se o passar desapercebuda. Una conducta i altra de manera severa podrien ser fruit d'una gran fragilitat i facilitar l'embolic en relacions i hàbits poc saludables o generar trastorns psicològics alarmants.

Actualment també els nois segueixen, més que mai, els estereotips marcats socialment per la publicitat i altres TIC. Observem que en molts

casos són víctimes d'aquesta oferta del món adult, quedant ells atrapats en el model patriarcal. Així, reben contínuament un bombardeig d'imatges contradictòries quant al significat del rol de gènere masculí, però que generalment els genera un fort desig de consumir tot el que se'ls ofereix des del món adult. A partir d'aquest model, confonen "ser" amb "tenir".

El propi recorregut, el grau de fragilitat, la desconfiança amb ells mateixos i altres *inputs* viscuts i interioritzats de la cultura on han crescut, faran que les exigències de l'entorn on es mouen els fereixin amb major o menor grau els propis sentiments, i els generin múltiples sensacions i contradiccions més o menys difícils de gestionar. Davant la confusió, fàcilment poden sentir-se enrabiats i respondre de manera agressiva i violenta, tant en les relacions personals i de parella com cap als adults. Al mateix temps, cal tenir present que acollir-se a hàbits i conductes gens saludables pot ser un repte per a sentir-se viu. Encara que costi d'entendre, els comportaments poc sans, extrems, de risc i de demostració de poder, quan s'instauren com una part de la personalitat i es repeteixen, els ajuden a no pensar, a no plantejar-se el veritable conflicte i evitar-ne el patiment.

Com hem comentat genèricament en un principi, l'imparable mercat de productes cada vegada més costosos, enganyosos, de poca eficàcia i relacionats amb el "culte al cos" des dels desitjos d'alguns adults, impulsa moltes joves a imitar o voler assemblar-se als estereotips creats, (infantilització dels cossos, cirurgia per a canviar-los, cosmètics i cremes, robes ajustades a cossos més infantils, modes, productes per aprimar-se, enlluernament per cotxes i motos potents, esports de risc, etc.) Aquesta oferta és perversa i afavoreix conductes i hàbits malsans, en especial en les joves més fràgils, amb dificultats per créixer i amb una gran disposició per a deixar-se influir.

Aquestes imatges tan estereotipades no només confonen els i les joves, també confonen la societat, els qui pensen polítiques de prevenció per a joves i els professionals que estan en contacte amb elles i ells. Sovint costa reconèixer algunes de les característiques i conductes pròpies de l'etapa, com la d'imitar, comparar, provar i experimentar, voler ser com l'altre per a no quedar enrere, reconeixement d'un/a mateix/a a partir del grup

d'amigues i amics, i diferenciar-les dels comportaments i actituds menys saludables. Hem de comprendre les actuacions ratllant el risc com a fruit de l'aclaparament i la inseguretat per poder anar fent camí.

Així, cal escoltar les reflexions i crítiques de moltes joves, fetes en diferents llocs, situacions i moments, i tenir-les en compte en les propostes culturals i educatives, i en les polítiques de protecció i prevenció de la violència de gènere i el maltractament.

En l'anàlisi professional de les conductes reactives, de risc i de maltractament de manera repetida, hi trobem el mitjà d'expressar el malestar, la ràbia, l'abús rebut anteriorment, i un sofriment que en molts casos no pot ser acceptat per por a perdre's i perquè pot representar un impediment per seguir sentint-se viu. És essencial esbrinar que hi ha més enllà de les manifestacions de maltractament i violència, convidar a expressar el que senten i escoltar les petites descripcions que fan dels seus sentiments, oferint un espai únic d'acompanyament continuat.

Salut: entre l'aprenentatge i la subjectivitat

Tot el que hem anat tractant al llarg del capítol (cos, afectivitat, sexualitat, imatge, sentiments, característiques personals), i els imparables missatges i models que arriben als i les joves des de l'entorn cultural i social on viuen (origen, creences i religió, sistema educatiu, etc.), influeixen en l'aprenentatge d'hàbits i en el grau de salut en general.

Els i les adolescents i joves es consideren en general sans i amb una salut de ferro, la seva percepció és la de gaudir d'una envejable salut entesa com a absència de malaltia. A quina salut es refereixen? Els conflictes, el maltractament i la violència, les conductes amb diferents riscos i les seves conseqüències (drogoaddicció, embaràs inesperat, contagi d'ITS, trastorns de l'alimentació, autolesions, i altres alteracions psicològiques i emocionals, no són percebuts com a trastorns que poden malmenar la salut.

L'educació i tot el que la societat proposa i ofereix com a "saludable" hi tindran un paper cabdal. Ens hem de preguntar per què les noies maltractades no poden considerar aquest desequilibri personal i emocional com a poc o gens saludable.

Ja fa anys que la paraula salut va més enllà de l'absència de malaltia i es fa servir per determinar l'estat físic i moral, el bon estat emocional de la persona i d'estabilitat social (bio-psico-social). Com veiem, el terme "salut" intenta puntualitzar el grau de benestar i de sensació d'equilibri emocional i social de les persones.

Si volem determinar el grau de salut dels i les joves, ens haurem de referir al seu sentiment de benestar des d'un punt de vista global, físic, afectiu-emocional i social. De fet, ja fa temps que els experts i expertes en l'atenció a adolescents i joves emmarquen el terme "salut jove" dins d'aquest concepte més ampli.

En tot cas, el concepte de salut que construeix i popularitza la publicitat és interioritzat per les noies i també pels nois, i ve reforçat per l'associació que en fan amb altres valors "desitjables" com el cos ideal, el reconeixement social, l'èxit personal, la demostració de poder associat a major virilitat, reptes i risc en la diversió, etc.

Com ja hem anat puntualitzant, moltes de les conductes per experimentar, per donar raó a les emocions i als sentiments i sentir coses noves, sovint s'emmarquen més enllà dels límits de la seguretat i el confort. Exposar-se a que hi hagi un contratemps o el que anomenem "risc" en sentit genèric, com per exemple no prendre mesures per protegir-se en les relacions sexuals, prendre alcohol i altres drogues, conduir temeràriament, deixar-se maltractar i agredir, violentar-se, etc., poden ser només una part dels comportaments que estrenen els i les joves i dels entrebancs que han de superar per trobar un lloc en el món.

Ara bé, el lliandar és molt fi i es pot sobrepassar la frontera de provar i experimentar, i les conductes provocatives, marginals i amb riscos associats, poden ser un desafiament per sentir-se viu. Així, es repeteixen i es converteixen, encara que sembli contradictori, en un repte per a

demostrar-se capacitats, afermar la personalitat, ser tinguts en compte, ser estimats i valorats, etc.

Quan el recorregut vital no ha estat senzill i l'entorn social és feble i no hi ha un bon acompanyament en els entrebancs i conflictes, els i les adolescents i joves ho tenen més difícil i les seves conductes poden convertir-se en el que en diem un "pas a l'acte". Aquestes noies, i encara més els nois, poden ser grans actuadors, i comportar-se de manera poc continguda tot buscant referents, arribant a dependre de grups marginals o conflictius. En grup és més senzill actuar, i els actes agressius i violents ofereixen identitat. És més fàcil que s'ajudin fent-se addictes a alguna substància, o que puguin patir trastorns de l'alimentació i/o altres trastorns psicològics difícils de diagnosticar. En aquests casos la salut està compromesa de manera freqüent.

Molts dels i les adolescents i joves que es troben desemparats, i amb l'energia vital i la libido en la màxima expressió, han apaivagat els sentiments dolorosos cercant l'afecte i la complaença entre els de la seva edat o inclòs amb persones més grans, moltes vegades seduïts directament o a través d'Internet. En aquestes situacions, els paranys de l'amor romàntic i la possibilitat de patir maltractament i violència estan servits.

Val a dir que les TIC afavoreixen una manera de relacionar-se immediata, que deixa la vergonya i la intimitat de costat, i que disposa d'importants eines per a generar abús si s'usa malament. Es facilita l'exercici del poder, el control i la vigilància de l'altre, i és un important mitjà per a seduir, posseir i dominar la situació. En més d'una ocasió hem observat trastorns psicològics deguts a una relació destructiva mantinguda d'aquesta manera, on les noies mostraven impossibilitat de posar-hi fre per elles mateixes si no se les ajudava. Amb les pantalles, i sovint amb certa innocència, es perd el pudor i el cos de la noia es presenta "despullat" quan encara la identitat no està reafirmada. Es fa tant sols per cridar l'atenció de qui els agrada, per requeriment del noi o per no ser tatxada d'inhibida o de ser diferent d'altres amigues. El resultat pot ser esgarriós per algunes adolescents, deixant-les sense recursos per continuar el camí de la individualitat i l'autoestima. Aquestes qüestions es tracten àmpliament en

un altre capítol. Amb tot, cal recordar que el maltractament pot ser físic, emocional o sexual (abús sexual), i que les relacions saludables impliquen respecte i confiança.

Cal atendre amb molta delicadesa totes aquelles situacions on hi ha maltractament i l'estat de salut i l'equilibri emocional estan compromesos: Han de ser tractades des de la part positiva i de resiliència de la noia. El grau de resiliència dels i les joves és molt alt i, si se'ls pot ajudar quan ho necessiten, reconeixen fàcilment les ganes de canviar conductes i deixar tot allò que els fa patir. Per tant, un ajut a temps sempre serà benvingut. Podem assegurar que són tant o més agraïts que els adults quan se senten escoltats i reben suport i entesa.

Relat d'una situació habitual atesa en el Centre Jove

La Neus i la Clara arriben al CJAS de manera espontània; tenen 17 i 16 anys. La Neus explica que la seva amiga Clara necessita una píndola anticonceptiva d'urgència (AU). Volen entrar juntes a la consulta. Aquest primer dia la Neus parla més que la Clara. La Clara es mostra trista i encogida, gairebé no parla i la seva mirada es dirigeix en tot moment cap a l'amiga. Només parla per demanar que es resolgui ràpid la demanda puntual, doncs té por de quedar-se embarassada.

Al cap d'uns 15 dies tornen les dos amigues, sense la parella, a demanar una altra píndola d'AU. En aquesta consulta, s'ha d'esbrinar si l'anterior ha fet efecte, doncs encara no ha tingut la regla. La Clara parla una mica més i explica que ell no atén a cap raó per evitar un possible embaràs i que, a més d'aquesta relació (on ella ha connectat per un moment amb la por a un embaràs i ho ha explicat a la seva amiga íntima), han tingut altres relacions sense cap protecció. Se la informa de la dubtosa eficàcia de les dos AU que ha pres en un període de 15 dies i se li recomana que si en 21 dies no li ha vingut la regla, torni per fer-se una prova d'embaràs.

Al cap dels 21 dies la Clara torna, sempre acompanyada de l'amiga, que sembla que és l'única que està atenta al tema i la cuida. Fem la prova d'embaràs i surt positiva.

Des d'aquest resultat podem començar a esbrinar que està passant en la relació. L'amiga la convida a parlar i a dir tot el que a ella no li agrada però que sembla que accepta submissa. Sembla que hi té una dependència, però sobretot deixa entreveure que li té por. Ens reconeix que ell té algun comportament agressiu i que pren algunes drogues de tant en tant. Quan està sota els seus efectes, la força a mantenir relacions sense cap protecció i sempre que ell vol. A ella no li agrada i es resisteix, però ell la insulta i l'amenaça que la deixarà si no es deixa.

També ens explica que fa un temps va haver de fer un tractament per una ITS. No ens sap explicar quina infecció va tenir. Això ens fa pensar que ell té altres relacions encara que sempre ho nega.

Recomanem que parli amb la seva parella sobre l'embaràs i que li demani que l'acompanyi en la propera consulta al cap de dos o tres dies, per poder prendre una decisió.

Torna acompanyada de la seva amiga i sense la parella. Aquesta vegada la fem passar sola a la consulta. De fet, s'ha establert un bon vincle amb la professional que l'ha atès cada vegada, i creiem que serà més senzill començar a tractar el seu malestar, tant si decideix avortar com si vol continuar amb l'embaràs.

Explica que la resposta d'ell davant la prova d'embaràs positiva ha estat de desconfiança i ràbia, i li ha manifestat que segurament aquest embaràs no és d'ell, que deu ser d'un altre. L'ha insultat i l'ha tractat de "puta" i mentidera i li ha dit que només li porta problemes. Hi ha hagut empentes i algun cop. Quant ella es defensa li crida, però li reconeix la seva fidelitat; ell es torna "amorós" i li diu que només l'estima a ella, que no tornarà a passar i que és la seva noia. La Clara ens reconeix que a més de cridar-la, la controla i no la deixa que vegi als seus amics i amigues. S'ha d'inventar excuses quan va a trobar a la seva amiga Neus.

Ell la deixa que resolgui sola la qüestió de l'embaràs i no la vol acompanyar a la consulta, però abans de venir li ha comentat que si avorta matarà al seu fill, comentari que deixa absolutament angoixada i trasbalsada a la Clara. Ara li costarà uns dies i molta reflexió i

acompanyament prendre una decisió. Ell ha continuat menyspreant-la i carregant-li les culpes de tot el que està passant.

Al cap d'uns quants dies, amb un bon suport per part de la seva amiga, al final decideix avortar. A partir d'aquí s'ha pogut fer pensar a la Clara i ella s'ha deixat ajudar per poder anar gestionant la situació i apartar-se d'aquesta parella maltractadora.

Se l'ha ajudat a parlar amb la família, i en aconseguir el seu ajut i disposició davant la situació, la Clara s'ha sentit amb més força i confiada per enfrontar-se i apartar-se del que ella creia que era el seu millor "amor romàntic". Ara està en tractament psicològic en el mateix CJAS i poc a poc la seva autoestima es va recuperant i pot prendre altres decisions per allunyar-se d'aquesta relació.

Observem que massa sovint la noia ha d'arribar a passar per un embaràs i un avortament per poder començar a repensar la part negativa i poc saludable d'una relació de maltractament i violència. L'acompanyament professional de l'embaràs, sense judicis previs i tractat des dels aspectes més emocionals, pot ajudar a desencallar conflictes on domina la violència de gènere.

Per concloure el capítol, un petit resum

Vivim uns moments en els que tornem a sentir que molts dels drets personals i socials sobre la igualtat entre homes i dones que pensàvem guanyats estan en entredit. Es torna a viure una ingerència directa cap a la dona, el seu cos i les seves qualitats tant personals com socials.

En l'època de l'adolescència i la joventut tots i totes sabem que el cos canviant esdevé el puntal del creixement, reafirma la individualitat i sovint parla de nosaltres; que es converteix en la carta de presentació i el pilar per l'autoestima. Els i les joves són fàcilment manejables i influenciables per part del poder patriarcal que utilitza sobretot la publicitat i el mercat de consum.

En alguns casos de malestar important, si el cos es revesteix o s'infantilitza és més fàcil de suportar per poder seguir buscant afecte i

reconeixement personal. Ara bé, aquí comença la confusió, ja que les percepcions del cos potenciades en aquesta època pels efectes dels caràcters sexuals secundaris i tots els missatges de l'entorn familiar, social, cultural, creences, sovint contradictoris, junt amb la necessitat de provar i experimentar, poden donar lloc a relacions conflictives, poc saludables i que generin més malestar i patiment.

Moltes vegades, les emocions i les necessitats personals de les noies es manifesten a través de relacions on el cos i la imatge són els principals implicats. En molts casos, aquesta serà l'única manera que aconseguiran per relacionar-se, per sentir que són algú, per ser tingudes en compte, per intentar reafirmar-se com a persones i aconseguir una identitat, sense consciència del significat que això pot tenir ni els conflictes que els hi pot generar. Poden tenir sentiments de patiment i malestar, però normalment no els podran reconèixer.

En aquest sentit, segons el grau de malestar, inseguretats i necessitats no ateses, s'experimenta amb poca consciència de les conseqüències que es poden trobar. Moltes vegades es mantenen relacions sexuals abans de temps i de poder-les desitjar, sovint buides d'afecte, i no es preveu un possible embaràs ni un contagi de ITS i tot el que això pot representar.

El que sorprèn i fa pensar als i les professionals que les atensem és la repetició i l'enganxament en aquestes relacions i la impossibilitat de posar paraules al sofriment que representen, i poder així desempallegar-se'n, si no troben un espai on poder-les repensar. Encara que a vegades se n'adonin i en certs moments ho puguin mig acceptar, tenen poca capacitat per aprofundir sobre què és maltractament i què és amor, per així intentar apartar-se d'aquestes relacions que tant de mal poden causar.

L'entorn social no acompanya. En aquest sentit, les diferències culturals, socials i educatives mostren desiguals maneres de fer ús del cos i els sentiments, i d'entendre el lloc de la dona en les relacions de parella, però l'esquema patriarcal acostuma a ser-hi present d'una manera o altra. Molt sovint es repeteixen i perpetuen relacions viscudes anteriorment en l'entorn més proper.

Fent un salt a la l'observació global, les conseqüències de la crisi social i política instaurada ja fa un quants anys amb greus repercussions en les famílies és preocupant. Pensem que ajuda a potenciar el malestar dels i les adolescents i joves, i està tenint efectes directes en els seus comportaments relacionals. Aquest fet es pot deduir de les situacions apreciades en les consultes presencials, telefòniques i *online*. A través de demandes d'atenció puntuals com molèsties vaginals, necessitat d'un anticonceptiu d'urgència o la demanda de proves específiques per descartar alguna ITS o un embaràs, s'acostumen a captar el malestar i la ràbia d'adolescents i joves ignorats i/o mal atesos. Observem situacions en què el suport de cuidadors/res o la família sovint s'ha esvaït o desaparegut, i on els i les joves refereixen que viuen en un ambient considerat depriment, i aquest solament els pot provocar més malestar, ràbia i frustració.

La proposta des de l'experiència: en el CJAS, en l'atenció a les consultes, s'intenta comprendre i esbrinar els diferents factors que intervenen en aquest període de grans canvis. Sabem i acceptem que tot el que es relaciona amb el cos i la sexualitat fa vibrar als i les adolescents i joves. Donem gran importància a l'escolta activa, a l'observació de la comunicació no verbal, a les dificultats per expressar que senten i com viuen els conflictes, als símptomes que es manifesten en el seu funcionament corporal (el cos parla), i poc a poc, en un espai únic i confidencial, se'ls i se les convida a anar construint la seva història personal i a posar paraules a allò que els ha portat a consultar. Són temes que, tractats des d'una atenció professional, atrauen la demanda de les i els joves per informar-se, per parlar del seu malestar i comentar el que els hi passa. En alguns casos, quan el patiment es fa insuportable, sigui directament o indirectament, s'atreveixen a demanar ajut. El boca orella a partir d'usuaris/es ja ateses, haver participat en un taller o les respostes de les consultes *online*, són les que els permeten atrevir-se a fer una demanda de manera presencial.

Una adequada educació afectiva i sexual a l'escola des de ben petits, entesa en el seu sentit més ampli, facilitaria que infants, adolescents i joves reconeguessin les situacions de desconfort, dubtoses, de maltractament o de

sofriment. Pensem que se sentirien més preparats i preparades i serien més atrevides per a posar paraules al què senten i, així, si els cal, demanar ajut.

Pel que fa als missatges publicitaris i al paper de les TIC sobre la imatge corporal de les noies, la sexualitat i el rol de gènere, creiem que les polítiques educatives i públiques haurien de mostrar actituds més clares i contundents davant les imatges i els continguts que es transmeten. Caldria fer un seguiment més acurat dels missatges, també d'aquells subliminals que amaga la publicitat i que, en alguns casos, maltracten el cos de la dona i el seu rol social, i que inclús poden arribar a mostrar la violència com un cert valor masculí.

Cada paràgraf d'aquest text es podria seguir ampliant, ja que en la manifestació de relacions agressives i de violència de gènere són molts els significats que s'hi barregen i moltes les raons que hi prenen part (psicològics, personals, socials, vivencials, l'entorn cultural i educacional, noves societats, noves famílies i un llarg etcètera).

Per a focalitzar en un punt, dir que l'educació integral sobre la sexualitat i l'afectivitat contribueix a l'exercici dels drets sexuals i reproductius dels i les joves. Aquesta educació integral facilitaria la prevenció dels riscos, afavoriria una vivència de la sexualitat més positiva i ajudaria a garantir la igualtat de gènere; sens dubte, és una eina imprescindible en la lluita contra la discriminació per raó de sexe i orientació sexual.

En aquest sentit, des de la llarga experiència del CJAS defensem els tallers d'educació afectiva-sexual com un espai de debat i intercanvi que afavoreix ampliar i resituar la informació, detectar les pròpies dificultats i aprendre a escoltar els i les altres.

Quan parlem d'educació afectiva-sexual en un treball en grup, què pot facilitar?

- La creació d'un ambient de confiança, tolerància i respecte dins del grup que permet l'escolta i la participació.
- Ampliar i compartir coneixements d'una manera distesa a partir de les identificacions amb el grup d'iguals.

- El respecte cap als i les altres integrants del grup amb la comprensió de les diferents vivències de cada participant.
- Un diàleg obert i relaxat sobre les relacions afectives i els sentiments, pors i emocions en relació a la sexualitat i la seva manera de viure-la.
- Poder manifestar i comprendre diferents comportaments, actituds i valors.
- Desenvolupar la capacitat de posar paraules als desigs, emocions, temors, etc., i poder pensar que es pot demanar ajut si és el cas.
- Treballar de manera distesa els anticonceptius, com evitar l'embaràs, com prevenir les infeccions de transmissió sexual, i altres conductes que poden significar un risc o sumar riscos per la salut afectiva, sexual i també en general (addicions, alcohol, conducció, violència).

Ens trobem amb el repte de crear espais d'atenció i prevenció on els sentiments i les emocions prevalguin, i en els que la noia i el noi adolescent/jove senti que participa d'un treball comú a partir dels seus coneixements, però amb permís per tractar els dubtes i les pors pel que estan estrenant. Un espai de participació i intercanvi facilita i promou relacions més igualitàries, reconeixement de la pròpia resiliència i remoure l'afany per canviar el que els fa sentir malament.

Amb un coixí educacional sobre aquestes qüestions, el viatge per créixer se'ls hi farà més planer. Si se'ls possibilita una comunicació fluida i des de l'educador/a se'ls reforça aquells aspectes positius i essencials que prenen part en les relacions personals, la sexualitat i l'afectivitat, quan es trobin amb un conflicte complicat de resoldre, demanaran ajut.

Així doncs, per atendre l'atenció del maltractament i la violència de gènere i treballar per a la prevenció, considerem essencials serveis específics d'atenció per a joves i les seves famílies, amb professionals que contemplin la importància de l'afectivitat, la sexualitat i les emocions en les relacions personals i sexuals.

Referències bibliogràfiques

- BALDI, P.; GÓMEZ, R.; PÉREZ, M.: *SEX-CRETS. Els secrets d'un aprenentatge*, Octaedro, 2012.
- CASTELLANO BRANCO, G. i cols.: *Medicina de la adolescència*, Ergon, Madrid, 2004.
- CENTERWALL SKOLVERKET, E.: *El amor en la adolescència*, Ediciones del Serbal, Barcelona, 2000.
- COMITÈ DE BIOÈTICA DE CATALUNYA: "La persona menor d'edat en l'àmbit de la Salut". http://www.centrejove.org/pdf/menor_edat_salut.pdf
- CORNELLÀ I CANALS, Josep: *Parlem de l'adolescència*, CCG edicions, 2008.
- DIO BLEICHMAR, E.: *La Sexualidad Femenina. De la niña a la mujer*, Paidós, Barcelona, 1997.
- DOLTO, F.: *La causa de los adolescentes*, Paidós Ibérica, 2004.
- FUNDACIÓ VÍCTOR GRIFOLS I LUCAS: *Afectividad y sexualidad. ¿Son educables?*, Interrogants ètics de la Fundació Víctor Grifols i Lucas, 02. Ed. Victor Grifols i Lucas. Barcelona, 2011.
- www.fundaciogrifols.org http://www.fundaciogrifols.org/portal/ca/2/7353/ctnt/dD10/_/4pf5/02-Afectivitat-i-sexualitat-S%C3%B3n-educables-.html
- GÓMEZ ZAPIAIN, J.: *Apego y Sexualidad: Entre el vínculo afectivo y el deseo sexual*, Alianza Editorial, Madrid, 2009.
- GONZÁLEZ, I.; GUIADO, E.; NÚÑEZ, C.: *Diferencias de género en la vivencia de la sexualidad adolescente*, Coordinació Ros, R. (CJAS), Estudi Premi Ferran Salses i Roig. Salut Comunitària, 14 edició, 2002, Ajuntament de Rubí, 2005.
- LÓPEZ SÁNCHEZ, F.: *Sexo y afecto en personas con discapacidad*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2002.
- PÉREZ SIMÓ, R.: *Lo mejor y lo peor de la adolescencia*, Cahoba ediciones, 2007.
- ROS RAHOLA, R.: "La demanda del adolescente en situaciones conflictivas de su sexualidad", An. Es. de Pediatría, VII Reunión Nacional de la Sección de Medicina del Adolescente de la AEP (Sup. 91): 21-25, 1997.
- SURÍS, J.C.: *Un adolescente en casa*, Plaza y Janés, Barcelona, 2001.
- WHO: *Standards for sexuality education in Europe: an wellbeing overview of current policies*, Cologne, 2010.

Webs d'interés

http://www.centrejove.org/info/10_2material_didactic.html

<http://www.observatori.apfcib.org/pagina.php?pag=4>

<http://www.observatoridelesdones.org>